

KLOKA LISTAN

2019

Expertrådet för Psykiatriska Sjukdomar

Nyheter – Psykiatri

- Hänvisning till Viss och Psykiatristöd för mer utförlig information och vårdprogram.
- Läkemedelsrekommendationer utgår för Tillfälliga orostillstånd
- Tvångssyndrom: tilläggsbehandling rekommenderas i tredje hand och klomipramin i fjärde hand. Båda i specialiserad vård
- Rekommendation vid depressivt respektive maniskt skov vid bipolär sjukdom har separerats
- Melatonin AGB tillkommit under Sömnstörningar, oberoende av ålder

Läkemedelsrekommendationer och behandlingsprogram

The image shows two overlapping website screenshots. The background is the 'Viss' website from Stockholm's County Council, featuring a navigation menu with 'Startsida', 'Handläggning', 'Länkar', 'Blanketter', 'Telefon', and 'Om Viss'. It includes a 'Nytt i Viss' section with various medical topics like Depression, Nagelsvamp, and Akut omhändertagande. The foreground is the 'Psykiatristöd' website, which has a search bar and navigation tabs for 'Akut handläggning', 'Diagnoser/tillstånd', 'Länkar', 'Intresseföreningar', and 'Om oss'. It features a large image of a group of people and a 'För vem' section stating that the site provides regional guidelines for child and adolescent psychiatry and adult inpatient care.

➔ För diagnostik, levnadsvanor, övrig behandling och uppföljning se Viss och/eller psykiatristöd.

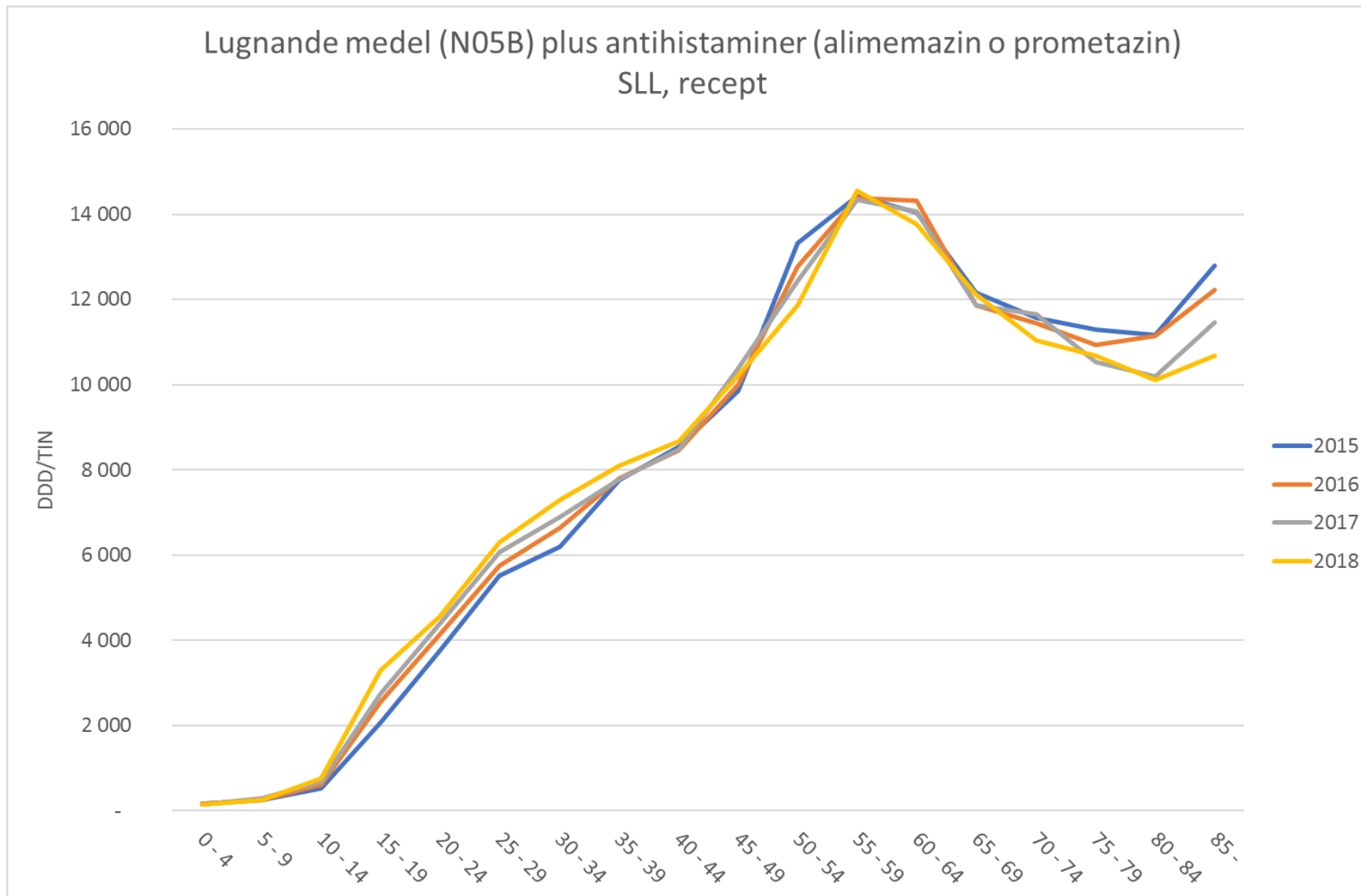

Tillfälliga orostillstånd

- Läkemedelsrekommendation utgår
- Tillfällig oro och ångest är inte ett sjukdomstillstånd
 - kan vara symtom på underliggande sjukdom
 - bör utredas
 - underliggande sjukdom bör behandlas
- Tillfällig ångest och orostillstånd ska framför allt behandlas icke-farmakologiskt

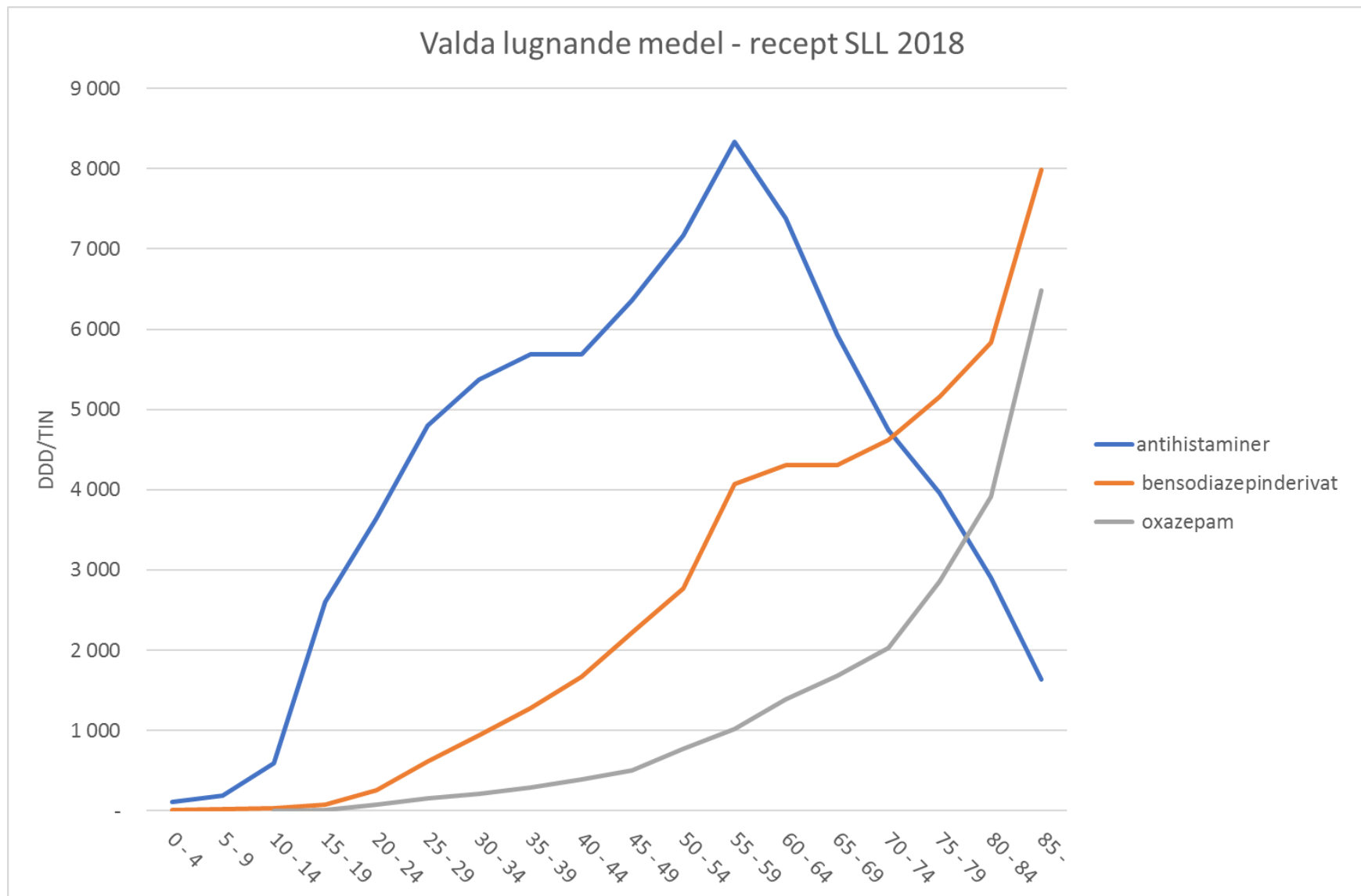
Användning av lugnande medel i SLL DDD/1000 invånare och åldersgrupp per år

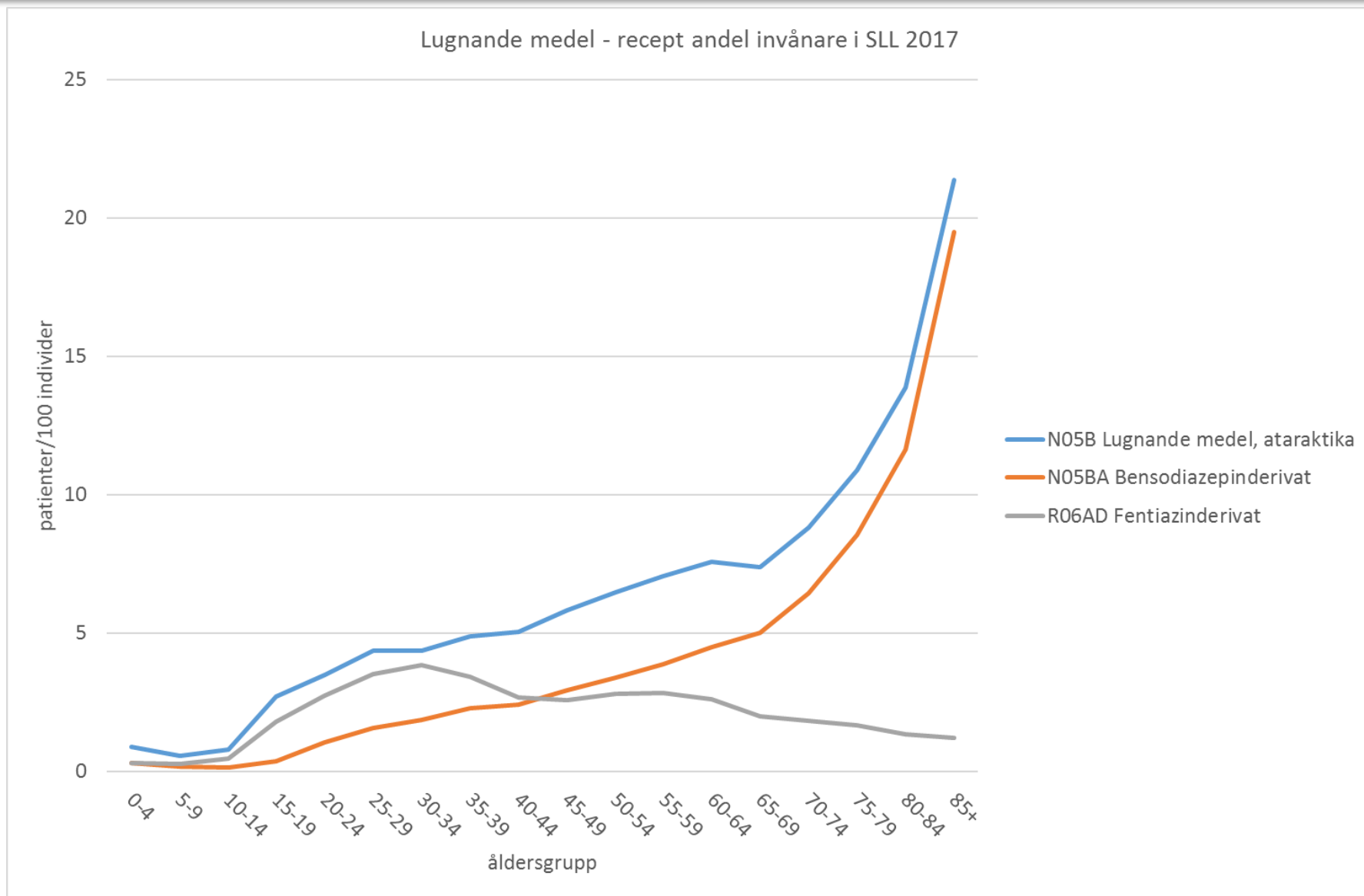
Användning av lugnande medel i SLL

DDD/1000 invånare och åldersgrupp per preparat (grupp)

Användning av lugnande medel i SLL antal patienter/100 invånare och åldersgrupp per preparatgrupp

Ångestsyndrom

När läkemedelsbehandling är indicerad rekommenderas följande preparat

I första hand

sertralin

Sertralin ..., Oralin, Sertrone, Zoloft

I andra hand

escitalopram

Escitalopram ..., Cipralex, Entact, Esertia,
Seroplex, Prilect

fluoxetin

Fluoxetin

Nytt

Specialiserad vård

I tredje hand

klomipramin

Klomipramin ..., Anafranil
Anafranil Retard

Tvångssyndrom och relaterade tillstånd

I första hand

sertralin

Sertralin ..., Oralin, Sertrone, Zoloft

I andra hand

escitalopram

Escitalopram ..., Cipralex

fluoxetin

Fluoxetin ...

Nytt

Specialiserad vård

I tredje hand – tillägg av

aripiprazol

Aripiprazol ..., Abilify, Lemivlo

risperidon

Risperidon ..., Risperdal

I fjärde hand

klomipramin

Klomipramin ..., Anafranil, Anafranil Retard

Depression

Behandla depression till fullständig remission

...och därefter i minst ett halvår.

- ***Följ upp med symtomskattning. Dosändring, preparatbyte eller kombinationsbehandling kan behövas.***
- **Följ upp patienten noggrant och optimera/titrera behandlingen kontinuerligt tills remission uppnås. Efter remission bör behandlingen fortgå i minst 6 månader.**
- Folksjukdom med betydande sjukdomsburda och funktionsförlust.
- Mer än 50 % av patienter med depression får trots flera effektiva behandlingsalternativ ingen behandling. Endast en del av de behandlade patienterna får adekvat behandling till remission.
- Ofullständigt behandlad depression medför betydande kvarstående symtomburda och funktionsförlust samt ökar påtaglig risk för recidiv.

Depression

- Målet för behandling är remission. Behandlingen ska följas med validerad symtomskattningsskala.
- De olika serotoninåterupptagshämmarna (SSRI) anses ha likvärdig antidepressiv effekt.
- Vid utebliven effekt av ett SSRI är byte till ett annat SSRI lika effektivt som byte till en annan läkemedelsklass.
- SSRI ger ökad blödningsrisk och risk för hyponatremi.
- **Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom;**
www.socialstyrelsen.se
Depression; www.psykiatristöd.se
se även **Kloka Listan: Depression hos äldre**

Depression

I första hand

escitalopram

Escitalopram ..., Cipralex, Entact,
Esertia, Seroplex, Prilect

sertralin

Sertralin ..., Oralin, Sertrone, Zoloft

I andra hand – som tillägg eller preparatbyte

mirtazapin

mirtazapin ..., Mirtin

I andra hand

klomipramin

Klomipramin ..., Anafranil
Anafranil Retard

I tredje hand – tillägg av

Långtidsbehandling

litium

Lithionit

Specialiserad vård

Depression – för barn och ungdomar

I första hand

fluoxetin

Fluoxetin ...

I andra hand

sertralin

Sertralin ..., Oralin, Sertrone, Zoloft

Depression

Hälsosamma levnadsvanor

- Fysisk träning har positiv effekt på depression
- Framför allt vid sjukskrivning är det viktigt att stödja patienten till fysisk och social aktivitet.
- Undvik överkonsumtion av alkohol. Erbjud rådgivande samtal vid riskbruk.

Foto: izf

Specialiserad vård

Bipolär sjukdom

Vid bipolär sjukdom är förebyggande farmakologisk behandling den grundläggande principen. Behandlingen inleds alltid av specialist i psykiatri. Rekommendationerna gäller även för barn och ungdomar.

Farmakologisk behandling och profylax av mani och depression vid bipolärt syndrom; www.janusinfo.se

Bipolär sjukdom; www.psykiatristöd.se

I första hand

litium

Lithionit

I andra hand – som tillägg eller preparatbyte

quetiapin

Quetiapin ...

Quetiapin ..., Ketipinor, Seroquel Depot *depottablett*

valproinsyra

Ergenyl

Depakine Retard, Ergenyl Retard

Specialiserad vård

Bipolär sjukdom

Vid depressivt skov

litium

Lithionit

quetiapin

Quetiapin ...

Quetiapin ..., Ketipinor, Seroquel Depot *depottablett*

Vid maniskt skov

litium

Lithionit

valproinsyra

Ergenyl

Depakine Retard, Ergenyl Retard *depottablett*

zuklopentixolacetat

Cisordinol-Acutard, Clopixol-Acutard

- Läkemedel användes på tydlig indikation och i väl avvägd dos. Utvärdering bör ske efter dostitrering med adekvat uppföljningstid för respektive dos.
- Alla antipsykotiska läkemedel kan ge extrapyramidala symtom. Eftersträva därför alltid lägsta effektiva dos, särskilt vid behandling av unga och äldre.
- Vid långtidsbehandling bör uppföljningen omfatta strukturerad symtomskattning och regelbundna kontroller av biverkningar, minst en gång per år.
- Vid långtidsbehandling är depotinjektion ofta att föredra, dock inte till äldre.

Psykiatristöd www.psykiatristod.se

Läkemedelsbehandling vid schizofreni www.lakemedelsverket.se

Nationella riktlinjer för antipsykotisk läkemedelsbehandling vid schizofreni eller schizofreniliknande tillstånd www.socialstyrelsen.se

- Om behandlingssvar tidigare har erhållits med ett läkemedel är det en fördel att använda samma läkemedel om behov av läkemedelsbehandling uppstår igen.
- Risk för viktökning, nedsatt glukostolerans och förhöjda blodfetter föreligger, särskilt vid behandling med olanzapin eller klozapin. Livsstilsåtgärder för förbättrad kardiovaskulär hälsa är angeläget.

Specialiserad vård

Psykos

När läkemedelsbehandling är indicerad rekommenderas följande preparat

I första hand

aripiprazol

Aripiprazol ..., Abilify, Lemvilo
Abilify Maintena *inj*

risperidon

Risperidon ..., Risperdal *tablett*
Risperdal Consta, Rispolept Consta *inj*

I andra hand – vid terapiresistent psykossjukdom

klozapin

Clozapine ...

Vid sömnstörningar

Klokt råd
2019

Välj sömnhygieniska insatser
och KBT före läkemedel
Utred bakomliggande orsak

Sömnstörningar

- Sömnhygieniska insatser och KBT är förstahandsval vid sömnstörningar
- Farmaka bör endast användas för korttidsbehandling
- Kort behandlingstid och intermittent behandling minskar risken för toleransutveckling
- Vid långvariga sömnstörningar ska bakomliggande orsak utredas innan behandling väljs. Se även **Vid långvariga sömnstörningar...;**
www.janusinfo.se

Långvariga sömnbesvär

- Utred bakomliggande orsaker innan ställningstagande till vilken behandling som ska erbjudas
- Kan orsakas av somatisk och/eller psykisk sjukdom
- Undersök även vanor kring
 - alkohol
 - kaffe
 - nikotin
 - måltider
 - motion
- Diskutera
 - sovrumsmiljö
 - möjlighet till vistelse utomhus
 - belysning/ljus

Sömnstörningar

Nytt

melatonin

Melatonin AGB (2-10 mg till natten)

propiomazin

Propavan

zopiklon

Zopiklon ..., Imovane (*minsta förpackning, ej itererat*)

Propavan – Undvik till äldre

Zopiklon – Förskriv minsta förpackning och undvik iterering

Sömnstörningar

melatonin

- Insomningstid -3,5 min (MSLT)
- Risk
 - Inget missbruk
 - Ingen kognitiv påverkan (ADHD)
 - Irritabilitet
- Förpackningar
 - 100 tabletter
 - 7,55 kr/tablett oavsett styrka

zopiklon

- Insomningstid -6,8 min (MSLT)
- Risk (ffa äldre pga $>T_{1/2}$)
 - Missbruk
 - Kognitiv påverkan dagen efter, på:
 - Verbalt minne
 - Uppmärksamhet
 - Arbetsminne
 - Motorisk påverkan
- Förpackningar
 - 10-500 tabletter
 - 0,59-5,12 kr/tablett

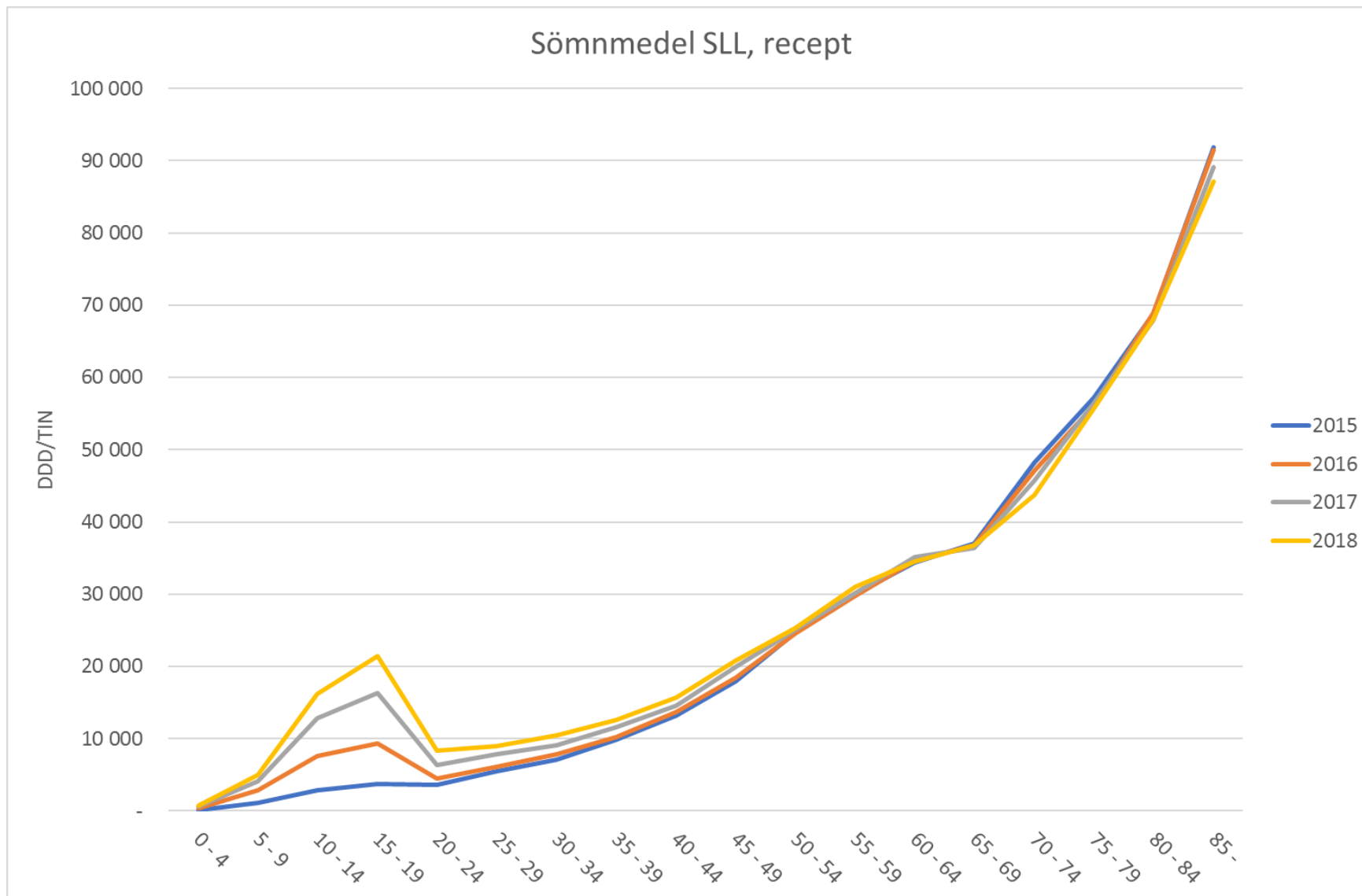
Sömnstörning – jämförelse kinetik

	zopiklon	zolpidem	melatonin, direktsönderfallande tablett*	Circadin
T_{max}	1,5-2 tim	0,5-3 tim	50 min	0,75-3 tim
t_½	5 tim 7 tim (äldre)	0,8-3,2 tim	45 min	3,5-4 tim
övrigt		nedsatt clearance hos äldre - högre plasmakoncentration	stora interindividuella variationer	absorption beroende på födointag
		skillnad män och kvinnor		stor variation av C _{max} mellan kvinnor och män samt mellan individer
		vanlig biverkan (>1/100): kognitiva störningar såsom anterograd amnesi (amnestiska effekter kan associeras med inadekvat beteende)		melatoninmetabolismen sjunker med åldern

Källa: Fass.se samt *Harpsøe et al. Eur J Pharmacol 2015

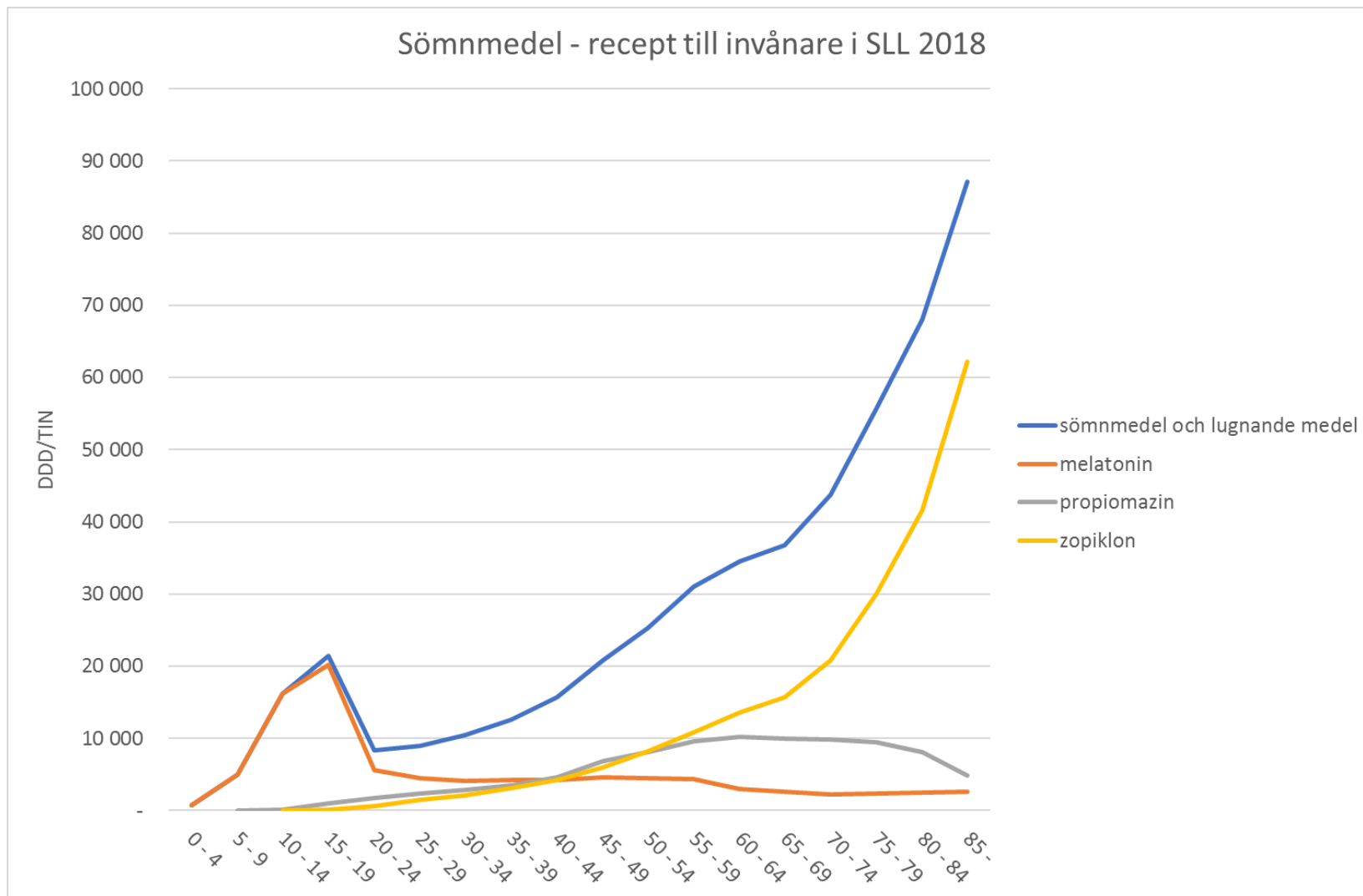

Användning av sömnläkemedel i SLL DDD/1000 invånare och åldersgrupp per år

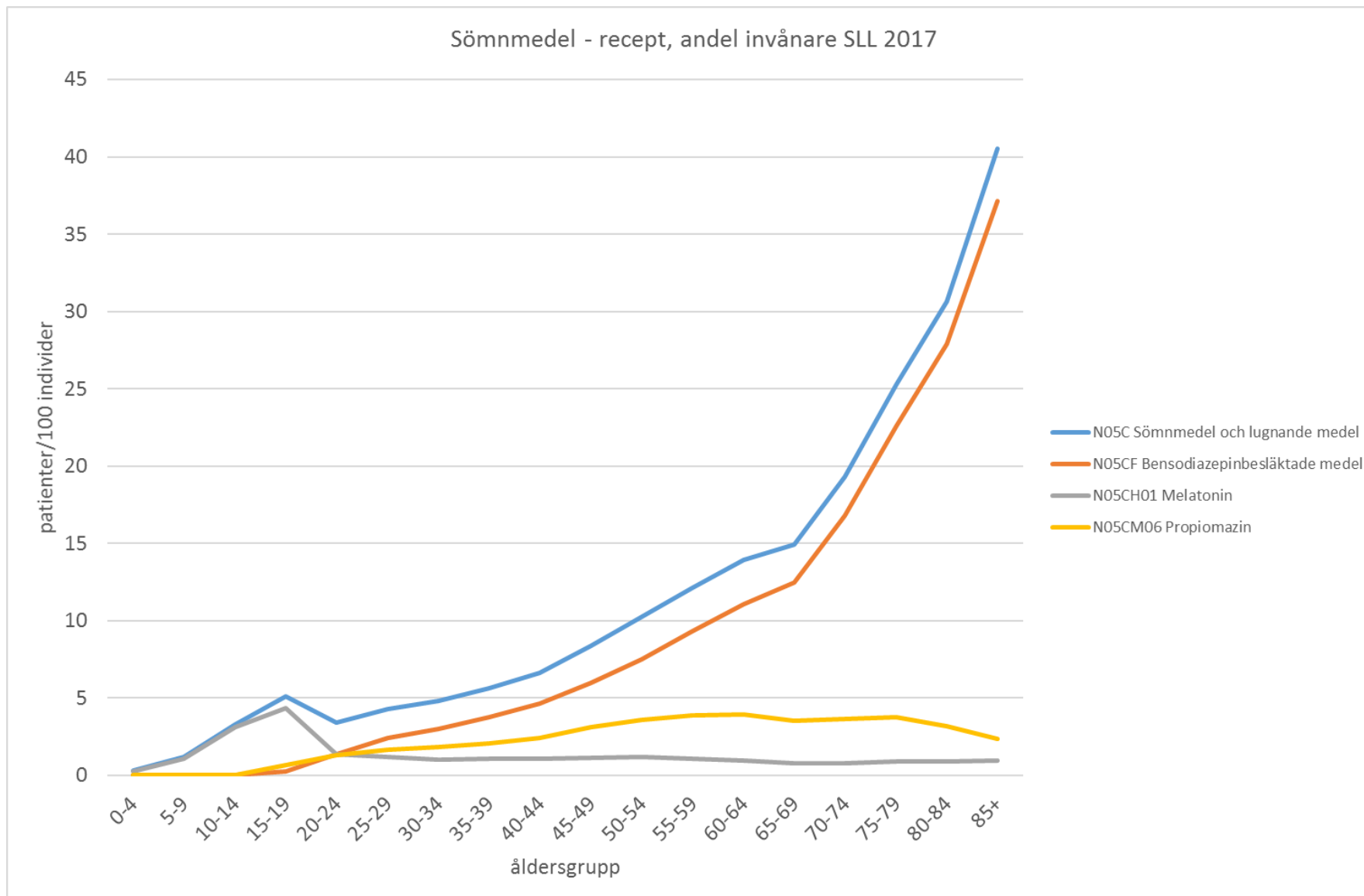

Användning av sömnläkemedel i SLL DDD/1000 invånare och åldersgrupp per preparat 2017

Användning av sömnläkemedel i SLL antal individer per 100 invånare och åldersgrupp per preparatgrupp

Sömnmedel till invånare i Stockholms län 2017, recept

Antal DDD 2017	Antal vuxna individer	% av total Antal individer
1 – 30	40 335	21,8%
31-90	34 615	18,7%
91 – 180	32 245	17,4%
181 –	77 906	42,1%
Ej grupperad	90	0,0%
Totalsumma	185 191	100%

Sömnmedel på recept till invånare i Stockholms län 2017

Ålder	Andel patienter (%)	DDD/patient
65-69	15	244
70-74	19	236
75-79	25	223
80-84	31	222
85+	41	220
0-85+	9	234

Specialiserad vård

Sömnstörningar

Barn och ungdom

melatonin

Melatonin AGB

Initialdos:

2–4 års ålder 0,5–1 mg

>4 års ålder 1–5 mg

Enstaka patienter kan behöva upp till 10mg

Ges 30–60 min före önskad sovtid

Kortast möjliga behandlingstid bör eftersträvas

Melatonin (Melatonin AGB) till barn

- Ej till barn under två år. Ålders- och individanpassad dosering. Ges 30-60 minuter före önskad sovtid.
- Andra läkemedel som ges för behandling av sömnstörning är inte studerade för barn och ungdom.
- Har visad effekt. Studier ger stöd för behandling av barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar /utvecklingsavvikelse. Studier ger visst stöd för behandling med melatonin till övriga barn
- Är ej toxiskt och ingen direkt påverkan på längdtillväxt kan ses.
- Är ej beroendeframkallande.
- Rekommenderas av Läkemedelsverket och andra guidelines.

Nikotinberoende

- Råd och stöd en viktig hälsofrämjande handling
 - Råd och motiverande samtal är viktigast
 - Flera olika typer av nikotinersättningsmedel kan användas som stöd för att uppnå rökfrihet
- Nikotinersättningsmedel
 - Viktigt med tillräckligt hög dos initialt för att minimera nikotinabstinens
 - Kombination av långverkande (tex plåster) och kortverkande (tex tuggummi) är effektivare än monoterapi och bör prövas innan annat läkemedel förskrivs

Nikotinberoende

- Läkemedelsehandling: En stor RCT utfördes för att jämföra risken för allvarliga psykiatriska händelser hos vareniklin, bupropion och nikotin i plåsterform.
- Drygt 8 000 patienter inkluderades, varav hälften hade en tidigare psykiatrisk diagnos.
- Primär endpoint var en sammansättning av psykiatriska biverkningar som hade rapporterats efter marknadsintroduktionen.
- Vareniklin hade inte ökad risk för allvarliga psykiatriska biverkningar i jämförelse med placebo.

Anthenelli et al *Lancet* 2016

Nikotinberoende

Om rökstopp inte uppnåtts med nikotinersättningsmedel

bupropion

Bupropion ..., Zyban

vareniklin

Champix (begränsad subvention)

Nikotinberoende

Hälsosamma levnadsvanor

Rökning ökar risken för en lång rad sjukdomar och ger försämrad prognos vid många folksjukdomar, med betydande riskökning för mortalitet.

Även lågfrekvent rökning medför hälsorisker och behandlingsmålet bör därför vara fullständigt rökstopp.

Alkoholsjukdomar – återfallsprevention

Akamprosat och naltrexon

- Evidensbaserad återfallspreventiv läkemedelsbehandling som ökar andelen alkoholfria dagar och minskar antal återfall
- Olika farmakologiska mekanismer
- Kan användas generellt inom hälso- och sjukvården i kombination med uppföljning som innefattar medicinska råd och stöd
- Såväl akamprosat som naltrexon har god säkerhetsprofil, saknar beroendepotential och har begränsade biverkningar

Effekt på återfallsrisk

	Akamprosat	Naltrexon 50 mg	Naltrexon 100 mg	Disulfiram
Antal studier (patienter)	16 (4847)	16 (2347)	3 (946)	2 (492)
Relativ risk för återfall (95 % konfidensintervall, KI)	-0,09 (-0,14 till -0,04)	-0,05 (-0,1 till 0,0)	-0,03 (-0,08 till 0,02)	-0,04 (-0,11 till 0,03)
NNT för att förhindra ett återfall (95 % KI)	12 (8-26)	20 (11-500)		
Relativ risk för återfall i tungt alkoholmissbruk	-0,01(-0,04 till 0,03)	-0,09 (-0,13 till 0,04)	-0,05 (-0,11 till 0,01)	Inga uppgifter
NNT för att förhindra ett återfall i tungt alkohol-missbruk (95 % KI)		12 (8–26)		

Jonas DE, et al. JAMA. 2014

Alkoholsjukdomar

- Punktprevalensen för depression och alkoholberoende i Sverige anses vara ungefär lika
- SLL 2017, recept till patienter ≥ 20 år:
 - 176 260 individer fick antidepressiva läkemedel
 - 5 510 individer fick återfallsförebyggande läkemedel mot alkoholsjukdom
- Med andra ord
 - det råder obalans i hur läkemedel förskrivs vid de två sjukdomarna

Alkoholsjukdomar – Återfallsförebyggande behandling

I första hand

akamprosat

naltrexon

Aotal, Campral

Naltrexon ...

I andra hand – aversionsbehandling

disulfiram

Antabus

Antabus – observanda

- Disulfiram är olämpligt under graviditet eller till patienter med kardiovaskulära eller cerebrovaskulära sjukdomar eller oförmåga att förstå disulfiram–alkoholreaktionen.
- Även utan samtidigt intag av alkohol kan disulfiram medföra en ökad risk för leverskador, varför leverprover bör monitoreras kontinuerligt.
- Det bör dessutom göras en bestämning av koagulationsfaktorer, transaminaser och alkaliska fosfataser innan och under behandling med disulfiram.

Alkoholsjukdomar

Abstinensbehandling

oxazepam

Oxascand, Sobril

Behandling av B1-vitaminbrist

tiamin

Tiacur, Tiamin Ebb *inj*

Peroral substitution rekommenderas inte på grund av dålig absorption.

När läkemedelsbehandling är indicerat rekommenderas följande preparat

I första hand

metylfenidat

Methylphenidate..., Concerta långverkande depottablett

Ritalin, Ritalina medellångverkande depotkapsel

Equasym Depot medellångverkande depotkapsel

Methylphenidate ..., Medikinet, Ritalin kortverkande, tablett

De olika preparaten har olika effektduration vilket underlättar individanpassning. Kortverkande metylfenidat bör framför allt användas som tillägg och vid dosutprovning

Specialiserad vård

ADHD – för barn och vuxna

I andra hand

lisdexamfetamin

Elvanse, Elvanse Vuxen

Vid otillräcklig effekt av ovanstående eller då dessa inte tolereras

atomoxetin

Strattera

guanfacin

Intuniv (endast subventionerat för barn 6–17 år)

Hälsosfrämjande levnadsvanor

Depression

Fysisk träning har positiv effekt på olika aspekter av utfallet av depressionsbehandling. Framför allt vid sjukskrivning är det viktigt att stödja patienten att undvika fysisk och social passivitet.

Nikotinberoende

Rökning ökar risken för en lång rad sjukdomar och ger försämrad prognos vid många folksjukdomar, med betydande riskökning för mortalitet. Även lågfrekvent rökning medför hälsorisker och behandlingsmålet bör därför vara fullständigt rökstopp.

KLOKA LISTAN

2019

Tack!